

Rudar izhaja trikrat na mesec in sicer prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu z datumom naslednjega dne. Naročnina za celo leto 4 K, pol leta 2 K in četrt leta 1 K. Posamezne številke po 10 v.

RUDAR

..... Glasilo sloven skih rudarjev. .....

Kdo je razlaščen?

Čudno logiko rabijo naši nasprotniki, kadar se jim zdi potrebno napasti programatične zahteve socialistične stranke in pobijati socializem vobče. Tako je nedavno tega neki katališki list pisal, da spremembu privatne lastnine proizvajalnih in distributivnih sredstev v kolektivistično, oziroma razlaščenje kapitalistov kakor zahtevajo socialisti, pomeni »tatvino«. In socialisti da vsled tega »priporočajo tatvino«.

Kako modro! Za ljudi, kateri imajo 365 dni v letu možgane na počitnicah, in kateri obenem mrzijo socialiste, a ne vedo zakaj, je taka trditev mastna klobasa, češ: Aha, zdaj vas pa imamo! Vi socialisti bi radi oropili kapitaliste njih lastnine! Vi zastopate tatvino!

Vredno je spregovoriti o tem par besed. Kaj so proizvajalna in distributivna sredstva? Zemlja, rudniki, premogokopi, tovarne, mašine, orodje itd. so proizvajalna sredstva? železnice, parobrodi itd. so pa distributivna sredstva. Ta sredstva obenem predstavljajo kapital. Denar samoobsebi ni kapital; denar le predstavlja faktični kapital, bodisi surov material: zemljo, rudo, les, itd. ali pa izgotovljeno, rabno blago, dobrine.

Kako pa je kapitalist prišel do kapitala? Na kakšen način si je kapitalist prisvojil proizvajalna sredstva? Kdor študira zgodovino kapitalizma in pa razvoj modernega industrializma, lahko odgovori na to vprašanje. Gospodrujoči sloji so jemali drug drugemu in po starosti in srednjeveških nazorih je bilo to popolnoma pravično, po človeškem in »modernem« pravu tudi. Zgodovina kapitalizma je zgodovina nasilnega razlaščenja drugih, pa naj to zgodovinarji olepšujejo kolikor hočejo.

Pojdimo dalje. Kapitalist danes poseduje rudnik. On ali bivši lastnik je našel rudo; ogradil je dotično parcelo daleč na široko, kolikor se mu je zahotel in rekel: To je moje. Seveda, po starem pravu je to pravično! Toda ruda sama na sebi je mrtev kapital in brez vsake koristi, dokler leži v zemlji nedotaknjena. Kapitalist oziroma lastnik rude bi gladu umrl poleg vseh milijonov vrednosti svoje lastnine, ako bi ne bilo neposestnikov — proletarjev — delavcev, ki so voljni dvigati rudo na površje. Ruda zadobi svojo vrednost šele tedaj, ko je izkopana in spravljena na površje. Z drugimi besedami: delavec in samo delavec šele pretvori rudo v faktični kapital in ji da pravo vrednost. Kapitalist najme delavce, da zanj kopljajo rudo; zgradi topilnice, kjer zopet delavec spremeni rudo v kovino; zgradi tvornice, kjer zopet delavec izdeluje iz kovine razne potrebne predmete; gradi železnico, katera prevaža rudo in izgotovljeni proizvod naprej. Kapitalist res založi denar. Toda denar predstavlja kapital, katerega je delavec vzel iz zemlje. Ruda sama na sebi, kakor smo rekli, ni vredna nič.

dokler leži v zemlji. Naj kapitalist poseduje rudnine celega sveta, revež je, če se rudnin nič ne dotakne. Delavec šele, delovna sila je edini faktor, kateri stvarja rabni kapital in vse bogastvo. Kaj pa imajo delavci od tega? Le majčken, majčken del tistega kar ustvarijo. Za uporabo svoje magične delovne, bogastvo tvorne sile, brez katere je ves kapital mrtva stvar, obdržijo le majhno drobtino, recimo dve desetini svojega produkta v obliki plače ali mezde. Ostalih osem desetin dobi kapitalist ne da bi za las vrednosti kaj produciral. Kapitalist vzame delavcu osem desetin vsega produkta le zato, pravi, da je proizvajalno sredstvo: rudnik, tovarna, mašina itd. njegova in samo njegova lastnina.

Tako torej vidimo, da se pod privilegijem privatne lastnine proizvajalnih sredstev izvršuje največje sistematično razlaščenje, kar jih more človek misli. Današnji mezdni sistem proizvajanja ni nič drugača kakor nepretrgano razlaščenje katerega izvršuje kapitalist nad delavcem. Seveda, kapitalistična pamet, ki se še vedno drži starega, barbarskega nazora, ne more tega zapopasti. Ta nazor je star kolikor je stara privatna lastnina, le forme so spremenjene. Tako na primer je lastnik v starih časih — in še pred 50 leti v Ameriki — kupil delavca z vsem njegovim telesom; delavec (suženj) je bil njegova lastnina ravno tako kakor konj ali klobuk; hranil ga je in oblačil, a če se mu je poljubilo, ga je tudi ubil. Danes kapitalist ne more več kupiti delavca telesno, pač pa kupi njegovo delovno silo. Ker sta pa delavec in njegova delovna sila neločljiva, tedaj kapitalist z delovno silo vred kupi tudi delavca, dasiravno se mnogi delavec tega ne zaveda. Kaj je torej razlike? In kakor je bila svoječasno telesna sužnost nekaj kar mora biti, tako se smatra danes mezdna sužnost nekaj kar mora biti in ostati na vse večne čase. To je tisti barbarski nazor, kateri še vedno »pana« delavce, da si drugače ne morejo predstavljati sistema — da mislijo, da tako mora biti — da smatrajo kapitaliste za svoje dobrotnike, ki jim dajejo zaslужek in da brez njih bi ne mogli živeti. Po tem nazoru je jeden človek več kot drug: jeden sme celo življenje prelenariti v brezdelju, a drugi mora zanj delati — in vse to vsled privilegia privatne lastnine proizvajalnih sredstev, ki mora biti sveta in nedotaknjena.

Ponavljamo še enkrat in na kratko:

Privatna lastnina vseh proizvajalnih in distributivnih sredstev temelji na krivici, na razlaščenju. Pridobljena je nasilnim potom. Po naravnem pravu, ki je temelj moderne človekoljubnega nazora, nima noben človek pravice nad življenjem drugega človeka. Moderni industrializem, ki je vedno večji in popolnjujoči faktor v proizvajajanju potrebsčin, je priklenil delavca na mašino, tako da je današnji delavec živ privesek mašine. Ker pa kapitalist po-

Reklamacije so proste poštne. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravljanje je v Ljubljani Ilirska ulica 22, drugo nadstropje.

seduje mašino in ostala proizvajalna sredstva, poseduje konsekventno tudi delavca. S tem, da je delavec mezdni suženj, je obenem tudi njegovo življenje popolnoma odvisno od kapitalista. Kapital sam na sebi je mrtev, dokler ga delavec ne preobrazi v raben produkt; vsled tega je delavec jedini stvarnik vsega bogastva in pospeševatelj kulture. Po vsei pravici torej vse bogastvo, ves kapital, naturni in producirani spada tistim, ki ga preobrazujejo in ustvarijo. Dokler pa delavec tega nima, je razlaščen za plod svoje delovne sile.

Ali se torej sme razlaščenje kapitalistov smatrati za tatvino? Ako ti nekdo vzame suknjo in ti skočiš za njim in mu jo vzameš nazaj — kdo je tat, ti ali on? Ravno na ta način se proaktivnemu ljudstvu odvzame svoje pravice, ali je potem to tatvina, če delavstvo zahaja nazaj, kar je bilo njemu vzeto? S preobratom privatne lastnine v kolektivistično bo šele poravnana tisočletna krivica, ki se je zgodila produktivnim slojem; ljudstvo bo dobilo nazaj kar mu gre po naravnem pravu. Proizvajalna sredstva — zemlja, rudniki, premogokopi, tovarne, mašine itd. — bodo skupna last vseh ljudi. Bodoči človek ne bo rekel: To je moje — temveč: To je naše, nas vseh. S kolektivistično lastnino, ki pomeni socializacijo lastnine in socialistični način proizvajanja, nastopi še pravo blagostanje človeštva.

V interesu vsakega delavca torej je, da deluje za razlastitev kapitalistov. Z drugimi besedami: boriti se mora v socialističnih vrstah.

Posovanje razsodišč bratovskih skladnic v letu 1911.

Uradno poročilo o posovanju razsodišč bratovskih skladnic nam nudi nekak vpogled v naše bratovske skladnice, nekak preglej »kakovost« posebno kar se tiče rudarskega zavarovanja. Uradno poročilo kar tako, nekako vendar vrednost sedanjih bratovskih skladnic predočuje in postavlja zakon na prav drastičen način nasproti praktičnemu izvajaju.

Po gori omenjenem uradnem poročiju je leta 1911. v Avstriji bilo 136 bolniških blagajn, katere so imele 180.708 članov. (Leta 1910. je bilo 140 bolniških blagajn s 178.904 člani) in 152 pokojninskih (provizirskih) blagajn, katere so šele 179.477 članov. (Leta 1910. je bilo 149 pokojninskih blagajn, ki so šele 177.594 članov). Število bolniških blagajn se je skrčilo za 4. nasprotno pa se je število pokojninskih blagajn pomnožilo za 3.

Poleg 24 tožb, katere so pohajale še iz leta 1910. in so še čakale svoje rešitve je bilo tekom leta 1911. proti bolniškim blagajnam vsega skupaj vloženo 39 tožb. Kar se rešitve navedenih tožb tiče, je razmerje sledenje: Odloženi sta bili

LISTEK.

Od Dunava do Vardarja.

Spisal Hugo Šule, poslovenil Ivan Tokan.

(Dalje.)

Popoldan preplavlja velikanske trope kmetov iz okolice skoraj vse belgrajske ulice, ceste in trge, ki prihajajo, da nastopijo vojaško službo. V vsaki tropi se nahaja tudi kak godec, ki igraje bodisi na gosli, tamburici ali svetoznani harmoniki, povzdušuje navdušeno razpoloženje. Tudi stare bojne pesmi guslarjev nam v potegnjenih melanholičnih zvokih udarijo na uho. A čudno, vse velikanske množice mož, ki hite iz dežele v mesta, kakor sem to imel drugega tedna priliko opazovati, sestajajo iz samih od dvajset do trideset let sarih ljudij, skoraj vseskozi močnih postav, katere so, kakor viditi, telesno pač vsi sposobni težo orožja in napore vojske prenašati. Za to sem jih smatral za rezerviste, ki so morda bili na kratkem dopustu in se sedaj vnovič poklicani vračajo zopet pod zastave. Začudil sem se, da so Srbi mogli ob Bregalnici tako močno nastopiti, med tem ko se je mnogo tisočev njihovih

mož mudilo še pri domačem ognjišču. Toda kmalu sem bil poučen, da sem se motil. Stvar pa mi je postala še bolj čudna, ko sem zvedel, da se je vse te mnoge tisoče broječih močnih in cvetočih mladih mož smatralo do sedaj za nesposobne za vojake. Vsi so bili v mirnem času, v katerem vzdržuje Srbija le nekaj čez dvajset tisoč mož pod orožjem, prezrti. Sedaj pa so njihove fizične moči glede sposobnosti za orožje še enkrat preiskali in dognali, da v kritičnih časih ni treba postopati tako izbirčno kakor v mirnih dnevih, v katerih sicer dvajset tisoč mož zadostuje. Stevilo vseh do sedaj ne sposobnih, ki pa so se kar na enkrat spremenili v sposobne, in ki vseskozi izgledajo tako, da ne bi jih nobena avstrijska naborna komisija pri glavnem naboru pustila bežati, znaša baje sto tisoč mož. In če bi bila morda le polovica tega verjetna, vse eno se človek ne more dosti načuditi. Ali je morda taka balkanska dežela kar se tiče njene vojaške sile naravnost neizčrpljiva?

Dva in tri četrtine milij. prebivalcev je štela staro Srbija. Od teh jih pa je, ko je prišlo ob Bregalnici do vnovične bitke že stalno tristo tisoč na bojnem polju in sedaj se tem še najmanj petdeset tisoč orožja sposobnih in kakor sem se na lastne oči prepirčal res sposobnih mož pridružiti! Ali je to mogoče? Ali ni veljalo do

sedaj za nekaj naravnost neverjetnega, da je Prusija leta 1813 postavila proti sovražniku na noge desetino svojih prebivalcev? Ali se ni to smatralo za skrajno napetje sil do skrajnosti razburjenih strasti ljudstva? Sedaj pa je srbski narod vse to prekosi.

Poslal je tekom balkanske vojske na bojna polja več kakor petnaest odstotkov svojih pripravljenih, in zdi se, da velja o Bolgarih in Grkih ravno isto.

Ne da se prezreti, da se vojskujoči se balkanski narodi pojem o splošni brambni dolžnosti na dosedaj nezaslišano mero raztegnili in uveljavili. V Evropi se bo to dejstvo gotovo prej ali slej čutilo. V Evropi, kjer so vojaški strokovnjaki do sedaj po svojem nazoru in nočnem prepričanju smatrali prav za prav tudi že starejše letnike rezervistov za nekak balast, so z velikim razočaranjem zaznali, da v Srbiji in Bolgariji veteranci, ki so se vojaški službi že davno odvadihli in ki že drugod pripadajo črni vojski, v ognju in na pohodu niso za najmlajšimi vojaki redne vojske prav nič zaostajali. Sicer pa Srbi začetkom sami niso verjeli, da bodo mogli njihove divizije, ki so jih sestavili iz dvanajstideset do osemnajstideset let starih mož porabljati v bojnih črtah v fronti. Sami so se čudili, da je pri Kumanovem z njimi tako dobro šlo. Seveda so po tozadevni izkušnji postalni

dve tožbi, rešene vsled poravnave 5, zavrnjenih 19, v popolnem ugodnem smislu za tožitelja rešenih 16, za tožitelja le deloma ugodno rešeni sta bili 2, končno je še nerešenih tožb ostalo devetnašt.

V celotnem okrožju rudarskega glavarstva na Dunaju, v katerem se nahaja 25 bolniških blagajn, katere so v poročilni dobi štele 60.442 članov, ni bila vložena niti ena tožba. Nasproto pa je bilo v okraju (revirju) rudniškega urada v Mostecu vloženih 8 tožb, 7 pa jih je počelo še iz leta 1910. Okraj Mostec izkazuje v svojih bolniških blagajnah 27.753 članov. Od navedenih tožb je razsodišče v Mostecu 6 tožb zavrnilo, 5 pa jih je rešilo ugodno. 4 tožbe ob koncu leta še niso bile rešene. Razsodišče okrajnega rudniškega urada v Miesu (Češko) je imelo opravka z 9 tožbami, od katerih je bila ena predno je prišla na razpravo umaknjena, 3 je rešilo ugodno, 3 zavrnilo 2 pa sta ostali nerešeni. — Razsodišče v Zadru (Dalmacija) zaznamuje 24 tožb, med katerimi jih je bilo 13 še iz prejšnjega leta. Rešilo jih je sledeče: 5 vsled poravnave, 5 zavrnilo, ugodno rešilo 4, ostalo je nerešenih 10. Nadalje izkazujejo še slediča razsodišča nastopno število tožb in sicer: Gradec 2, Celje 2, Ljubljana 1, Krakov 7, Praga 4, Falknov 1 in Loket 1 tožbo. Nobene tožbe ne izkazujejo nastopna razsodišča: Plzen, Kutna Gora, Budjejovice, Sv. Hipolit (St. Pölten), Wels, Brno, Moravska Ostrava, (ki ima 49.680 članov), Kaczyka, Celovec Hall in Ljubno.

Proti pokojninskim blagajnam je bilo tekom leta 1911, vloženih 410 tožb, h katerim pa je treba prišesti še 296 tožb, ki pohajajo nerešene še iz leta 1910. Skupno torej 706 tožb proti pokojninskim blagajnam napram 827 v letu 1910. Izvzemši onega v Hallu so po teh tožbah prizadeti prav vsi ostali rudniški uradni okraji. Ena pogojninska blagajna v Jaslu (Galicija), katera pa ima samo še enega edinega člana, tudi ne zaznamuje nobene tožbe.

V splošnem je bila rešitev navedenih tožb sledeča: 48 tožb je bilo umaknjeno, 7 tožb ni obsegalo pravzaprav nobene tožbe, 55 jih je bilo rešenih potom poravnave, 157 tožb so razsodišča zavrnila, ker niso spadale v njihov delokrog, 195 so jih potom razsodbenega izreka zavrnila, 116 tožbam so v polnem obsegu ugodila, 12 tožbam so ugodila le deloma, končno je ostalo 116 tožb ob letnem zaključku še nerešenih. Ako odračunamo onih 116 tožb, ki ob koncu leta še niso bile rešene, tedaj je bilo od 590 tožb 195 direktno zavrnjenih in le 116 takih, katerim so razsodišča ugodila. Od 157 tožb, ki so jih razsodišča zavrnila, ker niso spadale v njihov delokrog, jih pripada samo na razsodišče v Mostecu 148.

To pot se je tudi Moravska Ostrava na tožbah v veliki meri udeležila. Proti tamoznjim 13 pokojninskim blagajnam jih je bilo vloženih 83, h katerim jih je treba prišesti še 20 iz prejšnjega leta. Izmed teh, 34 tožb sploh ni prišlo na razpravo, ker je bilo umaknjeno 26 in se jih je 6 rešilo potom poravnave. Izmed ostalih je bilo 27 zavrnjenih, 32 ugodno rešenih, 12 tožb pa je ostalo še nerešenih. Napram letu 1910, zaznamuje Moravska Ostrava v letu 1911, 36 tožb več.

Nenavadno mnogo tožb zabeležuje Zader. Tamkaj se nahaja 1754 bratovskoskladničnih članov, ki so včlanjeni v dveh blagajnah in je proti tem dvem blagajnam bilo vloženih 59 tožb. 10 tožb se je rešilo potom poravnave, 20 zavrnito, 18 ugodno rešeno 11 pa jih je ostalo nerešenih.

Mies (Češko) se nahaja na tretjem mestu. S svojimi 6842 člani v 7 blagajnah, zaznamuje 48

srbski vojskovodii zaupljivejši. Ko pa so bili vsi pomisleki preplašeni, so slučaj hoteli, da so morale ravno druge divizije »črnovojnikov« prestati najstrašnejše skušnje vztrajnosti, ki jih je usoda srbski vojski v splošnem namenila. Najslavnejši prehodi preko planin, ki jih zgodovina vojsk omenja, so bili naravnost otroške igrače, napram dvanaest dnevnemu pohodu druge drinske divizije preko visokega, nehodnega in trdo zamrznjenega ter zasneženega gorovja v Albaniji. Bila je to pravcata krijeva pot, polna strašnih muk, izmed katerih je bila lakota in žeka še najmanjše zlo. Vsak mož je imel pri sebi kruha za dva dni in od tega je bilo treba živeti dvanaest dni, kajti provijantne kolone so bile napadene od divjih Ljumezov, ki so jih domalega uničili, živež pa seveda pobrali. Srečen je bil tisti, ki je v zapuščenih arnavtskih vaseh našel še kak kos na pol gnilne koruze ali kako steblo od prosoa, s katerim si je domišljal potolažiti svoj prazen želodec. Pri vsem tem pa so opanki letali od nog kakor cuje in prenočevati je bilo treba v sedlih visokih zasneženih gora, ki so jih prevevali tuleči viharji.

Neki mladi srbski zdravnik, ki se je udeležil tega pohoda kot sanitetni vojak mi je dejal, da so za ljudi druge drinske divizije vse poznešče grozote vojne, ki so jih zakusili na bojnem

tožb, izmed teh je bilo 22 zavrnjenih, 12 ugodno rešenih, 5 pa nerešenih.

Galicija tudi v zadavi bratovskih skladnic hrani svoje znano »gališko« ime.

Krakov je imel v označenem letu pri 9496 članih 66 tožb, izmed katerih jih je razsodišče 23 zavrnilo in 7 ugodno rešilo, 23 tožb je ostalo nerešenih, ostale pa pred razsodišče sploh niso prišle.

Drohoč, istotako v Galiciji, je imel 844 članov in 68 tožb, izmed katerih je tamošnje razsodišče ugodno rešilo 3, zavrnilo 17. 21 tožb je ostalo nerešenih in se izmed ostalih 10 poravnalo mirnim potom, 7 pa umaknilo.

Kar se tiče tožb pri ostalih razsodiščih naj navedemo sledeče številke:

	Število tožb	od teh ni prišlo na razpravo	zavrnjene	ugodno rešene	še ne rešene
Praga	26	3	3	13	7
Slany	20	—	9	7	3
Plzeň	18	13	2	—	3
Falknov	15	—	10	4	1
Luket	7	—	2	5	—
Kutna gora	3	—	1	1	1
Budjejovice	5	—	5	—	—
Wels	9	1	3	5	—
Brno	6	2	4	—	—
Celovec	4	3	1	—	—
Ljubno	11	3	6	2	—
Gradec	11	—	7	1	3
Celje	12	1	7	1	3
Ljubljana	3	—	—	—	3
Stanislava	1	—	—	1	—

Na razsodišča v Hallu (Tirolsko) in v Kaczyka (Bukovina) ni došlo nobenih tožb. Ono v Sv. Hipolitu je prejelo dve, izmed katerih je ena rešena potom poravnave, druga pa je ostala še nerešena. One tožbe, ki so navedene v postavki »od teh ni prišlo na razpravo«, je razumeti tako, da so jih tožitelji pred razpravami umaknili, oziroma so bili deloma rešene potom poravnave, deloma tudi da niso spadali v delokrog razsodišča.

Če se s celo stvarjo obširneje pečamo, tedaj le za to, da rudarje na celotno zadevo, katere je za nje velevažnega pomena upozorimo. Da razsodišča bratovskih skladnic igrajo v zavarovanju rudarjev važno in resno vlogo, nam takoj na prvi pogled kažejo gori navedene številke, ki pač dosti jasno govore. Le opazujmo vsakoletno velikansko število tožb in opazujmo tudi, kako se jih rešuje. Te številke nam pač jasno dokazujo, da se skuša bratovske skladnice na račun ubožcev, ki so v mnogih siučajih brez vsake pomoči, sanirati, ali pa v njih nabirati premoženje. Za to je tudi razumljivo, da upravam bratovskih skladnic ni vseeno kakšni ljudje v razsodišču sede in tam odločujejo. Ležeče jim je na tem veliko, da spravijo kot prisrednike v razsodišča take ljudi, o katerih vedo, da bodo kot njihovo slepo orodje vršili nad najubožnejšimi, ki iščejo svojih pravic, največje krivice. Gotovo je, da će bi rudarji skrbeli za to, da pridejo v razsodišča izključno le njihovi zastopniki in ne »priatelji« uprav bratovskih skladnic, da ne bi bilo potem toliko zavrnjenih zahtevkov, in tudi ne toliko zavrnjenih tožb.

Plačilni zakon in službeni red.

V Avstriji smo tega pač že navajeni, da se zakone na vse mogoče načine zavija in razlagajo.

V zavijanju postavnih določb se je pri nas razvilo že pravcato mojsterstvo. Umetnikov v tej stroki je toliko, da uprizarjajo včasih med sabo pravcate tekme, katerih se v prvi vrsti udeležujejo tudi »varuhinje« teh postav, avstrijske oblasti, katere so si pri tem poslu pridobili že tako spremnost, da v splošnih tekma-

polju napram doživljajem v Albanskem gorovju, bile pravcate okreplilne olajšave.

Ali naj obžalujemo, da so ljudske balkanske armade dale oboroženemu molahu velevlasti primer za take možnosti? Gotovo bodo tudi mi učinek takega napredka občutili, toda militarizem ne bo imel nobenega veselja nad njim, kajti hitreje, kakor je pričakoval, bo njegov konec zapečaten. Ogromne armade v taki obliki morajo obročje v katero se jih sedaj še skuša stlačiti, v doglednem času raztrgati, kajti preočitno se jim pozna, da se je njihova feodalna forma militaristične organizacije in hirarkije preživelja. Armada, ki v resnici obsega ves narod je mogoča le še kot demokratična ljudska armada in gorje militarizmu, ki bo hotel v razburjenem oceanu oboroženih ljudskih mas uveljavljati svoje staro, otrpnjeno bistvo.

(Dalje prihodnjič.)

* * * * *

Zahajajte v vseh rudarskih krajih v vseh gostilnah „Rudarja“ in „Zarja“!

* * * * *

dosežejo skoraj brez izjemno vselej prvenstvo. Da se z zavijanjem, kršenjem in namenoma napadnim tolmačenjem zakonitih določil pospešuje grda korupcija, to vse gospodo nič ne ženira. Vest jih pri tem čednem poslu prav nič ne peče, vsaj takrat ne kadar gre za delavce, proti katerim je po njihovem mnenju dovoljena vsaka umazanost in če še tako velika.

Novi zakon o izplačevanju zasluzkov v rudništvu, komaj, da je kakor znano kakih deset mesecev v veljavi, že so padli po njem kakor hijene in ga verižijo, da je jo. Prvo prilikom so za tako veriženje porabili pri preuredbi službenih redov, ki pa niti še sedaj ni povsod izvršeno, dasi je to bila nujna posledica novega zakona.

V okraju rudniškega urada v Gradišču (Gradišče-Vojsberg) na primer, ko so preurejvali službeni red, so zastopniki delavcev zatevali, da tudi novi službeni red mora obsegati določilo, ki jamči delavcem, da bodo po potrebi dobivali tedenski predujem (Vorschuss) kakor je to bilo zajamčeno po starem službenem redu. Podjetniki pa na željo delavskih zastopnikov niso vzelni nobenega ozira in so po svoje sestavljeni službeni red brez gori omenjene zahteve delavskih zastopnikov rudniškega urada v Gradišču enostavno predložili v potrditev. Ker pa so zaupniki delavcev proti takemu postopanju protestirali in se sklicevali na določbo novega plačilnega zakona, ki pravi, da tam, kjer so že vpeljani krajši plačilni presledki, se istih ne sme podaljšati, to se pravi, da morajo ti krajši plačilni roki obstati v veljavi, je c. kr. rudniški urad v Gradišču dal delavcem za prav in izdelanega novega službenega reda gospodom brez dotične določbe glede tedenskega predujema ni potrdil. To je dalo podjetnikom povod, da so se obrnili na c. kr. rudniško glavarstvo v Celovcu.

Zdela se jim je najbrže, da je to nekaj nezaslijanega, da se tudi v Avstriji najde rudniški urad, ki slučajno noče biti podjetniška dekla, da bi poslušno pritrjeval protizakonitim željam gospodov izkorisčevalcev.

V nastopnem prinašamo razsodbe obeh rudniških oblasti tako kakor jih objavlja glasilo rudniških posestnikov:

Zakon z dne 17. maja 1912, drž. zak. štev. 107. v svojem I. odstavku določuje, a tam, kjer so upeljani krajši plačilni roki kakor štirinajst dnevni, ki jih določuje zakon, se ti za izplačevanje delavskih plač ne smejo podaljšati. Sklicevaje se na to določbo je c. kr. rudniški urad v Gradišču odreklo svojo potrditev nekega službenega reda za to, ker ta službeni red z ozirom na uvedbo štirinajst dnevne izplačevanja celotne čiste delavske plače v smislu zakona, ni vseboval določila prejšnjega službenega reda kar se tiče delnega plačila (tedenskih predujmov).

C. kr. rudniško glavarstvo je na podlagi pri njem vloženega ugovora pravtono razsodbo rudniškega urada v Gradišču sedaj razveljavilo.

V nastopnem podajamo delni izvleček odloka rudniškega urada, kakor tudi razsodbo rudniškega glavarstva v Celovcu glede že omenjene pri njem vložene podjetniške pritožbe, ki v zvezi z gori navedenim razpravlja tudi še o nekem drugem vprašanju tičočem se istotako novega plačilnega zakona.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarski pregled.

Cenitev ogrske žetve.

Kupčija z zrnjem in moko ni samo najbolj važna, ampak je tudi najboljše organizirana panoga na svetovnem trgu. Ta kupčija spravlja v kupčiško zvezo vse narode, vse dežele, ona ne pozna nobenih mej in nobenih zaprek.

Po vsem svetu se prideluje na leto okoli 1200 milijonov meterskih stotov pšenice. Samo ta številka nam jasno govori o obsežnosti trgovine z zrnjem. Če tudi je pšenica najvažnejši živiljenjski predmet, vendar druge vrste zrnja ne zaostajajo za pšenico. Statistika pravi, da svetovna trgovina preobrača na leto nad 2500 milijonov meterskih stotov zrnja. Velikanski je znesek vrednosti tega blaga. Samo Angleška plača importerjem za importirano zrnje nad 1500 milijonov kron na leto.

Navedene številke nam zadostujejo za občudovanje obsežnosti, te kupčije in pa lahkote, s katero trgovski duh obvladuje to kupčijo. Za naše birokrate bi tako delo ne bilo in bi obtičali tako, kakor so na pesku vedno z napravami, ki jih oni vodijo.

Vse prometne naprave, kakor so: železnica in parobrodne proge, brzovaji, telefonske proge, podmorski kabli, se morajo v prvi vrsti zahvaliti žitni trgovini za svoj obstanek in postanek. Saj tako velikanska kupčija zahteva ne samo brzega posredovanja prometa, ampak zahteva tudi najhitrejšega in takojšnjega objavljanja tržnih poročil, cen, kupčij, zalog, dovozov in odpotiljev. V tej trgovini igra tudi po-

ljedelska štatistika važno vlogo. To vidimo najbolje pri nas doma.

Tgovina in konsum pričakujeta vsikdar z nestrpnostjo poročil poljedelskih ministrstev, pa naj bo to ob setvi ali ob žetvi. Seveda je ob žetvi zanimanje veliko veče, ker od njenega izida je pač odvisen razvoj cen in kupčije. Glavno ulogo igrajo pri nas seveda poročila ogrskega poljedelskega ministrstva, ker Ogrska mora vedno zlagati avstrijski konsum.

Letos je ogrsko poljedelsko ministrstvo posebno marljivo v svojih poročilih ter nas je vsak hip osrečalo z novimi cenitvami. Toda vsakokrat je razglasilo manjše številke, kar so posebno hosišti še posebno raztrobili in nam v črnih baryah kazali položaj letine. Trgovski krogi in konsum so pa vsled marljivosti ministrstva in pa vsled neugodnih cenitev postali nezaupljivi. To nezaupljivost pa je povedala še cenitev povprečnega donosa žetve. Ministrstvo trdi, da je nad pet milijonov katastralnih oralov manj obsejanih s pšenico in da vsak oral da povprečno 7.24 meterskih stotov. Ta neugodna cenitev povprečnega donosa gotovo ni upravičena in se od druge strani povprečni donos ceni dokač ugodnejši.

Zategadelj se pričakuje večja množina blaga, in danes se tudi trgovina ne ozira več na uradne cenitve. Trgovina je napravila žalostno izkušnjo s cenitvami ogrskega ministrstva leta 1910, katerega leta je to ministrstvo trobilo v svet, da pričakuje Ogrska velikanske letine. Konečno pa je imela le srednjo letino in tisti velikanskih množin blaga ni bilo nikjer, pač pa so prišle velike izgube.

Gospodarska vojska.

(Konec.)

Podraženje obuval je v tesni zvezi z novim kartelom usnjarskih tovarnarjev. Sedaj kartel za podplate »zasluži« kar za 100.000 K več na leto kot pred kartelom.

Kaj sledi iz tega? Ako se delavci združijo z namenom, da zahtevajo za svoje delo primerno plačo za živež, obleko, obuvala, stanarino in druge življenske potrebe, tedaj je po koncu ves meščanski svet brez razlike vere in narodnosti ter vpije: Glejte jih preobjestneže, ki nimajo nikoli zadosti, vse se bo podražilo itd. Da delavci od stalnega podraževanja v resnici ničesar nimajo, tega seveda ne povedo in kadar v danem slučaju delavcem res za kak vinar plačo zvišajo, blago takoj napram povišani plači neprimerno podražijo tega tudi ne povedo. Navado imajo, da kadar delavcem povišajo plačo za kakih pet odstotkov, povišajo ceno blagu kar za petnajst ali dvajset odstotkov. Največji del ostane torej njim. Tako ravnanje je seveda pravca goljufija in jih je sram, da bi priznali, da se lažijo in javnost slepijo, za to pri vsakem podraženju skušajo javnosti na predzren način natveziti, češ delavci so vzrok podraženja, ker so zahtevali višje plače. Podobni so onemu tatu, ki je potem, ko je pokradel, bežal in kričal, primite ga, zato da njega niso prijeli. Včasih tem oderuhom skriti rop, ki ga drugače nad kupujočim ljudstvom pod pretvezo zvišanih plač delavcem nezadostuje. Tedaj pa se odločijo, kakor orii bandit, svojo žrtev napasti kar pri belem dnevnu.

Tukaj na primer, ko se od delavcev za povišanje plače nihče ne gane, najdejo se dobičkalačni podjetniki skupaj, in preračunajo, da se dà dobiček, ki itak ni majhen, še bolj povečati in pomnožiti, če se zedinijo v kartel in potem cene blagu določi in medsebojno konkurenco odpravi. Tako nastajajo karteli, ki podražujejo vse, kar se podražiti dá. Ti delavno ljudstvo pa imaš plačati in držati jezik za zobni. Če se delavci združijo za ureditev delovnih in plačilnih razmer, tedaj je to po nazoru te gospode sodomski greh, ako pa se posestniki tovarn in industrijskih podjetij sploh kartelirajo za pomnoženje dobička, za odiranje ljudstva, za organizirani rop splošnosti, to pa je seveda popolnoma v redu.

Pravijo, vojna je rop. Organizirano odiranje ljudstva, to je tudi rop. Vse iznajdbe na polju tehnike, ves napredok, vse vdinjajo kapitalisti v svojo službo edinole v svrhu povečanja profita in za zatiranje in odiranje ljudstva.

Naravno je, da se delavno ljudstvo ne more in ne sme zanašati na nikogar, temveč da si mora pomagati in se braniti samo.

Bog visoko, car daleko, samopomoč najboljša pomoč. Vendar ta samopomoč mora biti organizirana.

Mi stojimo v vedenih gospodarskih bojih. Kapitalisti se združujejo v kartele, si določajo dobiček in diktirajo ljudstvu cene. Delavno ljudstvo pa se mora združevati proti prevelikemu odiranju. Delavno ljudstvo je producent (izdelovatelj) in obenem konsument (kupovalec). Na eni strani izdeluje in prideluje vse blago in vse stvari. Kapitalist si osvoja blago, napravi cene, po katerih je delavno ljudstvo

prisiljeno kupovati. Tako je delavstvo izkorisčano prvič kot producent in drugič kot konzument. Zaradi tega se mora delavstvo organizirati kot producent v svojih strokovnih organizacijah in kot konzument v konsumnih organizacijah. Kapitalist ne pričakuje in se ne zanaša na nobeno božjo pomoč, pri njemu je vse kšeft, glavna stvar pa mu je profit. Le delavcu svetujejo, naj Boga prosi, da mu bo šlo bolje. No, vse tiste lepe nauke o potrežljivosti, o samozatajevanju in o božji pomoči naj si kapitalistična gospoda le sama zase obdrži.

Za vsako najmanjše zboljšanje življenskih, delovnih in plačilnih razmer mora delavstvo voditi boj. Gospodarska vojna je sicer ne kravava, ali zato nič manj barbarična. Tisoče in tisoče pridnih ljudi mora trpeti uboštvo, pomajkanje zaradi draginje, vsled katere postajajo zasluzki povsem nezadostni. Delavstvo je, hočeš nočeš, prisiljeno, gospodarsko vojno voditi. Zato pa je tudi dolžnost vsakega posameznega delavca, da se pridruži organizaciji, da pomnoži to vojskovoč se armado in njeno moč. Tisti pa, ki se izogiba organizacije, tega je smatrati za izdajalca delavskih interesov.

Tovariši rudarji, pozor!

Kakor vsako leto izide za slovenske delavce tudi letos žepni koledar. Cenjene naše podružnice in vplačevalnice naj prično nabirajo odjemalce in ga za leto 1914. že sedaj naroča.

Izdana ga bo založba „Zarje“, stal bo kakor vsako leto 1 krona.

Naroča se pri upravi „Zarje“, Ljubljana, Šenburgova ulica št. 6.

Skrbite za to, da bo imel vsak rudar žepni koledar „Zarje“ za leto 1914.

Idrijskemu delavstvu.

Odkar se je delavstvo našega rudnika prebudilo iz stoletne letargije, čuti veliko več potreb kot njegovi predniki, odnosno oni delavci, ki danes niso več aktivni. Malo žita, dostikrat prav slabe kvalitete, nekaj trhlega kuriva in par kron v gotovini mesečno, to je omenjenim zadostovalo. Ce so bila stanovanja delavca borno opremljena, obleka za nedeljo in delavnik ena in tista, otroci strgani, žene na porodih in družina v bolezni, v pomanjkanju, to ni zgenuilo našega rudarja. Mislij je, da je to božja volja in slepo se ii je vdajal. Se več; tudi dejanski terorizem, palice, robote in nečloveško prigajanje, kar je bilo za idrijskega delavca vsakdanja reč, ni zdramilo našega rudarja. Ni si znal pomagati, dasi je čutil, da je tako postopanje nečloveško. Tako je šlo leto za letom, desetletja, stoletja vedno enako težko. In kako je bilo v kulturnem in političnem oziru? Če so bile volitve, je volil delavec, če je sploh voliti smel, na komando rudniške gospode. Ko pa so nekdaj nekateri delavci volili nasproti ukazu rudniške gospode, so bili spodenji iz službe. In zopet je zavladal mučen mir v političnem življenju idrijskega delavstva kot poprej.

Ko se je osnovalo okrog leta 1884, v Idriji »Delavsko bralno društvo«, se je pričelo v krogu teh društvenikov nekoliko več družabnega življenja. Društveno življenje se ni razvijalo, da bi bilo v prid delavstva, ker je bilo vodstvo društva v rokah inteligentov, ki so izrabljali delavce samo za svoje namene, ne da bi delavstvu pokazali njihovega sovražnika in način, po katerem naj se bojuje proti njemu. Proti temu društву so ustavili pozneje še »Katoliško družbo« z namenom, da spravi še nezavedne Idrijčane v svoj tabor in jih vpreže za cilje rimskega klerikalizma. Ali kakor je bil idrijski delavec konservativen in ponižen proti svojemu izkorisčevalcu, rudniškemu eraru, tako je bil flegmatičen tudi za družabno življenje že obstoječih društev. Vzrok seveda je bil ta, da sta obe društvi nastopili samo z velikim pompom, nista pa se dotaknili vprašanja, kako naj delavstvo pridobi sredstva za take predste. Cesari nista mogli storiti ne klerikalna, ne liberalna stranka, tega se je polotila socialna demokracija okrog leta 1900.

Nastop socialne demokracije je bil težak, ali v našem delavstvu se je zbudila potreba po boljšem življenju z vso silo po dolgih letih ženstva. Delavstvo je tekom nekaterih let socialna demokracija vzgojila v disciplinirano četo, zvesto samemu sebi. Zato je pridobilo delavstvo tudi vidne uspehe v gmotnem, gospodarskem in političnem oziru. Vzlic temu, da sta obe buržavni stranki, zlasti njih voditelji, skušali za vsako ceno škodovati socialni demokraciji. Z boji proletariata je pa naraščala tudi njegova izobrazba. Delavstvo je začutilo potrebo po vsem, kar zaželi človek, ki se zveda svojega človečanstva.

Zadnji čas pa opažamo med našim delavstvom brezbrinost za izobrazbo, za stanovske zadeve in sploh za vse, karkoli zamore po-

speševati ugoden razvoj delavčevega položaja. Kakor hitro se je le nekoliko izboljšal položaj našega delavstva, so nekateri začeli devati roke križem in so popolnoma pozabili, da še dolgo ne moremo doseči tega, kar nam gre po vsej pravici in so se zadovoljili z drobtinami. V sili je med delavstvom odkritosčnost, bratstvo in ljubezen do bližnjega. Kadar sila izgine, ne pozna več brat brata in bojevnik ne svojega voditelja, nasprotno, kdor se bori za druge, ga zapuščajo v mirnih časih. Taka nehvaležnost se opaža tudi v Idriji nasproti razredni rudarski organizaciji. Jadikovanje posameznikov o slabih gmotnih razmerah delavcev v Idriji, je le posledica večjih potreb bolj izobraženih ljudi. Oni, katerih se še vedno drži prirojena zadovoljnost prednikov, čutijo ne potrebe po izobrazbi, ne po izboljšanju gmotnega položaja. Tudi v Idriji je še veliko delavcev, ki so z malim zadovoljnim in mislimo, da se doseže vse brez boja in organizacije. Pred kratkim sem govoril z višjim rudarskim uradnikom, ki mi je dejal: »Delavstvo je svojih slabih razmer samo krivo, ker noče biti edino v svojih zahtevah in zmerno pri delu; uradniki se ravnamo le po delavstvu, od katerega je odvisna sedanjost in bodočnost idrijskega rudnika.« I. S.

Zapisnik

seje velikega odbora rudarske zadruge v Ljubljani z dne 6. julija 1913. Kraj zborovanja: pisarna c. kr. rudniškega urada v Ljubljani.

Začetek ob 10. uri dopoldne.

Navzoči: dr. Anton pl. Schöppel, zadružni predsednik in a) udje prve skupine c. kr. dvorni svetnik F. Bilek, Idrija, nadinženir J. Randa, St. Janž, ravnatelj II. Sixt, Labinj in rudniški upravitelj I. Stöckel, Kočevje.

Odsoten, toda pismeno opravičen H. Kren, Jesenice.

b) udje druge skupine: T. Filipič, načelnik druge skupine, Idrija, T. Brus, odbornik druge skupine, Idrija, J. Kogej, odbornik druge skupine, Idrija, A. Kraker, odbornik druge skupine, Kočevje, in P. Bučič, odbornik druge skupine, Labinj.

Kot zastopnik c. kr. rudniške oblasti prisostav O. Draš, zapisnikar tajnik A. Arko.

Predsednik konstatira, da so bili vsi člani velikega odbora pravilno povabljeni ter da je seja sklepčna.

Dnevni red:

1. Štirinajstdnevno izplačevanje delavcev.

2. Slučajnosti po § 62 zadružnih pravil.

Predsednik Schöppel izvaja: Ker se je vsled truda enega dela delavstva ustvaril zakon, kateri predpisuje štirinajstdnevno izplačevanje delavcem, in ker pa ta postava ne ugaja ne podjetnikom in tudi ne večini(?) delavcev, je načelnika prve skupine, c. kr. dvornega svetnika Bileka označena okolnost privedla do tega, da je po nasvetu rudarske zadruge za Tirolsko in Vorarlberško, poslal okrožnico, naj izjavijo njihovo mnenje o tem zakonu.

Na to so došle sledeče izjave:

1. Josip Pavlin v Ljubljani: V občno korist bi bilo, ako bi se mesečno izplačevalo in to naprej obdržalo. Nova uredba sili podjetnika poostri prodajalne pogodbe, posebno pa se potežavi trgovina s premogom, ker bo vsled tega zakona ceno treba povišati.

2. Avgust Unger, Litija: »Pri naši žgalnici imamo že več časa polmesečno izplačevanje, katero se pa ne dotika postave z dne 17. majnika 1912, držav. zakona štev. 107, tako, da smo bili tukaj sprememb obvarovani. V vsakem slučaju pa sem pripravljen v interesu podjetnikov pridružiti se akciji v smislu Tirolske in Vorarlberške.«

3. Bela Motnik, Premokop (Karel Amon): »Mi izplačujemo delavce kakor preje, to je mesečno, ker delavci to žele. (!) Izjavljamo, da smo tudi mi za mesečno izplačevanje.«

4. Krapana, ravnatelj H. Sixt. (Premokop Trboveljske premogokopne družbe pri Labinu v Istri): »Mnenju zadruge za Tirolsko se pridružujem, tudi z ozirom na naše razmere je skupna akcija umestna.«

5. E. Novak, Celje (Brezovica pri Mirni) predлага, naj se štirinajstdnevno izplačevanje ne izpreminja v polmesečno, temveč odstrani naj se ga sploh in zahteva vnovično uveljavljanje odredbe zakona z dne 23. majnika 1854, drž. zak. štev. 146, ki jo obsegajo § 20 b. Novi zakon pokopli delavcu čut za red, ker mu daje večjo priložnost s pisanje denar zapravljati, dokaz temu je to, da je konsum (kupovanje) alkohola za 30 % poškočil. Denar se družini odtrga in ta je potem slabo rejena. Za državo in za podjetnike je zelo važno, da ima solidno in zadovoljno delavstvo, posebno če se ima delavstvo v njegovem smislu socialno povzdigniti ter priti do premoženja (!) in intellegence. S tem za prakso nevporabljivim zakonom pa se pridnemu in mirnemu delavcu ni izkazala nobena dobrota in tudi polmesečno obračunavanje ni korak do boljšega. Oni go-

